

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การจัดการศึกษาในปัจจุบัน กำหนดให้ผู้ใหญ่เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดทักษะและรักการศึกษาค้นคว้าไปจนตลอดชีวิต เป้าหมายทางการศึกษาดังกล่าว มีผลทำให้สถานศึกษาทุกระดับจัดให้มีห้องสมุด เพื่อเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมให้ผู้ใหญ่เรียนสามารถฝึกฝนตนเองให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ และมีนิสัยใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ โดยห้องสมุดจะเป็นแหล่งที่บ่มนิสัยอุปการะเพื่อการศึกษาต่าง ๆ มากมาย สำหรับฝึกฝนตนเองอย่างแท้จริง^๑ บทบาทของห้องสมุดจึงเป็นเสมือนแหล่งทรัพยากรทางการศึกษา ที่ต้องได้รับการสนับสนุนทั้งในและนอกโรงเรียน หรือเป็นสถาบันสำคัญที่จะให้การศึกษาคือเนื่องตลอดชีวิต (Lifelong Education) แก่มวลชนทุกระดับชั้น^๒ นอกจากนี้ห้องสมุดยังเป็นแหล่งวิทยาการที่มีราคาถูกกว่าเทคโนโลยีทางการศึกษานิคอื่น และโดยเฉพาะในการศึกษาแนวปฏิบัติ เช่น ประเทศไทยขณะนี้ ห้องสมุดจะมีบทบาทในการศึกษาของคนเป็นอย่างมาก^๓ ห้องสมุดทุกแห่งจึงพยายามจัดให้มีหนังสือและวัสดุสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ตรง

^๑Burton G. Tiffany, "Quality Libraries : A Must for Quality Education " School Media Quaterly. 4(Fall, 1975):37.

^๒จ่านง สัจจรักษ์, "บทบาทของห้องสมุดกับการปฏิรูปการศึกษาของไทย," วารสารห้องสมุด ๑๔(กรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๑๗) : ๒๕๕.

^๓วิจิตร ศรีสอาด, "บทบาทของห้องสมุดกับการปฏิรูปการศึกษา," วารสารห้องสมุด. ๖(พฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๑๕) : ๔๕๘.

กับความต้องการของผู้ใช้ไว้ในห้องสมุดให้ไ้มากที่สุดเท่าที่จะจัดหาได้ เพราะหนังสือและวัสดุต่าง ๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาทุกระดับ ช่วยขจัดความไม่รู้หนังสือและช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ส่งเสริมการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมไปจนถึงชั้นมหาวิทยาลัย รวมทั้งการศึกษาตลอดไปด้วยตนเอง^๑ เพื่อให้การศึกษามุ่งสู่เป้าหมายที่ต้องการ บทบาทของห้องสมุดโรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันทางการศึกษาระดับหนึ่ง จึงทวีความสำคัญยิ่งขึ้น^๒ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเปลี่ยนมาใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๑๔^๓ อันมีผลทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนการสอน การสอนควยวิธีใหม่มุ่งหมายให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาทั้งด้านส่วนตัวและสังคม^๔ ผู้เรียนจึงต้องฝึกฝนตนเองในการศึกษาหาความรู้จากหนังสือ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ตลอดจนวัสดุทางการศึกษาอื่น ๆ จากห้องสมุด เพื่อทำรายงานการค้นคว้า (Reports) ในวิชาต่าง ๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนตามหลักสูตรใหม่

^๑ สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงศ์, "บทบาทของหนังสือและห้องสมุดในการพัฒนาประเทศ," วารสารห้องสมุด ๕ (กันยายน - ตุลาคม ๒๕๑๗) : ๒๕๘.

^๒ คุณรัญจวน อินทรกำแหง, การบริหารงานห้องสมุดโรงเรียน (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๗), หน้า ๑๑.

^๓ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช ๒๕๑๔. (กรุงเทพฯ : โรงเรียนสารพิทักษ์บางพระนคร, ๒๕๑๔).

^๔ "ถึงเวลาปฏิรูปโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วหรือยัง?", จุดสารการศึกษา ๑ (เมษายน : ๒๕๒๑) : ๘.

ในโรงเรียนที่มีสื่อถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงจำเป็นต้องปรับปรุงการดำเนินงานและบริการต่าง ๆ ในห้องสมุด ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงนี้ เช่น จัดหาหนังสือ สิ่งพิมพ์ ตลอดจนวัสดุทางการศึกษาในแขนงวิชาต่าง ๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้ นับว่ามีผลทำให้ห้องสมุดโรงเรียนมีความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจยิ่ง /

บริการต่าง ๆ ที่ห้องสมุดจัดขึ้น ล้วนแต่ต้องการให้เกิดความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า เครื่องมือที่บรรณารักษ์ใช้ในการให้บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า ได้แก่ หนังสืออ้างอิง (Reference Books) เป็นส่วนใหญ่ หนังสืออ้างอิงจึงเป็นคู่มือประเภทแรกที่บรรณารักษ์บริการตอบคำถาม (Reference Librarians) ใช้ในการค้นหาคำตอบ การให้บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าจะเป็นไปด้วยดี ถ้ามีหนังสือหรือวัสดุอ้างอิงเพียงพอ^๒ ความสำคัญของหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนจึงมีมากขึ้น เพราะใช้ค้นหาคำตอบที่ต้องการได้รวดเร็ว และในการศึกษาค้นคว้า ยังช่วยประหยัดเวลาไปได้อีกมาก^๓

เนื่องจากความสำคัญของหนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนมีมากขึ้น ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นการศึกษาเรื่องการใช้หนังสืออ้างอิงในระดับชั้นมัธยม-

^๑ จารุวรรณ ชาลีโต, "วิชาชุดบรรณารักษศาสตร์ว่าด้วยบริการตอบคำถาม," วารสารห้องสมุด, ๑ (เมษายน - กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕) : ๑๗.

^๒ Azile Wofford, The School Library At Work (New York : The H.W.Wilson, Co., 1959), p. 163.

^๓ จุฑามาศ สุวรรณโครช, "การใช้หนังสืออ้างอิงในการค้นคว้า," สามัญศึกษา ๓ (มีนาคม ๒๕๒๐) : ๓๖.

ศึกษาตนเองมากขึ้น จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง เพื่อที่จะให้ทราบว่า บรรณารักษ์ ครูอาจารย์ และนักเรียนประสบปัญหาเพียงใดในการใช้หนังสืออ้างอิง และมีความต้องการในอันที่จะให้ห้องสมุดปรับปรุงเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิงอย่างใดบ้าง และจะได้นำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงงานด้านหนังสืออ้างอิง บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าในห้องสมุดโรงเรียนให้สัมพันธ์กับที่ห้องสมุด เป็นแหล่งกลางแห่งวัสดุเพื่อการศึกษาค้นคว้า และเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน^๑

งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้หนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียนโดยตรง ยังไม่มีผู้ใดทำไว้ งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งสำรวจการใช้หนังสืออ้างอิง การดำเนินงานด้านหนังสืออ้างอิง ตลอดจนบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าในห้องสมุดโรงเรียน ที่มีสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโดยเฉพาะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียน
๒. เพื่อศึกษาการให้บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าโดยใช้หนังสืออ้างอิงของห้องสมุดโรงเรียน

^๑ Faye Dix Marshall, Managing the Modern School Library (New York : Parker Publishing Co., 1976), p. 19.

๓. เพื่อทราบความต้องการของครูอาจารย์และนักเรียนเกี่ยวกับวิธีการปรับปรุง การดำเนินงานค่านหนังสืออ้างอิง ตลอดจนบริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้าในห้องสมุดโรงเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. ได้ทราบปัญหาในการใช้หนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียน ตลอดจนความต้องการของผู้ใช้หนังสืออ้างอิง

๒. ได้ทราบปัญหาการดำเนินงาน ค่านหนังสืออ้างอิงของบรรณารักษ์ รวมทั้งการให้บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าแก่ผู้ใช้หนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียน

๓. เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานค่านหนังสืออ้างอิงแก่บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน รวมทั้งเป็นข้อเสนอแนะแก่ผู้บริหารโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินงานค่านหนังสืออ้างอิงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่นำมาศึกษาครั้งนี้ คือ ครูอาจารย์ จำนวน ๑๒๐ คน นักเรียน ๒๕๐ คน และบรรณารักษ์ ๑๒ คน รวมเป็น ๔๑๒ คน จาก ๑๒ โรงเรียน ซึ่งสุ่มตัวอย่างมาจากกลุ่มโรงเรียนที่แบ่งกลุ่มตามระเบียบของกรมสามัญศึกษา ว่าด้วยกลุ่มโรงเรียนส่วนกลาง พ.ศ. ๒๕๑๕

ระเบียบกรมสามัญศึกษาว่าด้วยกลุ่มโรงเรียนส่วนกลาง พ.ศ. ๒๕๑๕
แบ่งกลุ่มโรงเรียนส่วนกลางเป็น ๑๒ กลุ่ม กลุ่มที่ ๑ - ๔ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา กลุ่มที่ ๕ - ๑๒ เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา มีจำนวน ๔ กลุ่ม.

กลุ่มละ ๒ โรงเรียน ส่วนประชากรที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหาร
โรงเรียนทั้งหมดที่ศึกษา

๒. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษา การใช้หนังสืออ้างอิงในห้องสมุดโรงเรียน
มัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา ส่วนกลาง เฉพาะปีการศึกษา ๒๕๒๐
เท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาความเป็นมาของหนังสืออ้างอิง ตลอดจนบริการตอบคำถาม
และช่วยการค้นคว้าในห้องสมุดโรงเรียน จากหนังสือ วารสาร และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ
เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๒. คัดเลือกโรงเรียนโดยการจับสลาก จากโรงเรียนที่แบ่งกลุ่ม
ตามระเบียบกรมสามัญศึกษา ว่าด้วยการแบ่งกลุ่มโรงเรียนส่วนกลาง พ.ศ. ๒๕๑๘
มากลุ่มละ ๒ โรงเรียน รวม ๑๖ โรงเรียน

๓. สุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่เป็นครูอาจารย์ ๑๒๐ คน นักเรียน
๒๕๐ คน ส่วนบรรณารักษ์และผู้บริหารโรงเรียน ใช้ประชากรทั้งหมดในโรงเรียน
ที่ศึกษา

๔. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ แล้วนำมา
วิเคราะห์ โดยแยกแบบสอบถามออกเป็น กลุ่มบรรณารักษ์ ครูอาจารย์ และ
นักเรียน เสนอผลการวิจัยในรูปของตาราง เป็นตารางย่อยๆ สำหรับข้อมูลที่เกี่ยวกับ
สถานภาพส่วนตัว ส่วนข้อมูลที่เป็นแบบมาตราประเมินค่า นำเสนอโดยการหาค่า
เฉลี่ย โดยใช้สูตร $\bar{x} = \frac{\sum fx}{N}$ และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยใช้สูตร
S.D. $= \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left(\frac{\sum fx}{N}\right)^2}$ สำหรับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร
ได้นำมาสรุปบทความความคิดเห็นที่สำคัญ เสนอในรูปของความเรียง

ข้อตกลงเบื้องต้น

คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ถือว่าเป็นความรู้สึกที่แท้จริง และตรงกับสภาพความเป็นจริงของผู้ตอบ

คำจำกัดความของคำที่ใช้ในการวิจัย

ห้องสมุดโรงเรียน หมายถึงห้องสมุดที่จัดขึ้นภายในโรงเรียน และในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึงเฉพาะห้องสมุดโรงเรียนที่จัดในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเท่านั้น

โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษาส่วนกลาง หมายถึงโรงเรียนที่จัดสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่สังกัดกรมสามัญศึกษา เฉพาะในกรุงเทพมหานคร

ครูอาจารย์ หมายถึงผู้สอนอยู่ในโรงเรียน ซึ่งมีทั้งตำแหน่งครูและอาจารย์

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึงผู้อำนวยการหรืออาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน ซึ่งรวมทั้งผู้ช่วยผู้อำนวยการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ในกรณีที่ได้อภิปรายการแทนผู้อำนวยการหรืออาจารย์ใหญ่ในบางกรณีหรือบางโอกาส

บรรณารักษ์บริการตอบคำถาม หมายถึงบรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่ตอบคำถามต่าง ๆ ที่มีผู้มาถาม เพื่อช่วยเหลือการอ่านและการศึกษาคนควา ในห้องสมุดโรงเรียน บรรณารักษ์ทำหน้าที่ให้บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าไม่มีโดยเฉพาะ แต่บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนจะทำหน้าที่ทุกอย่างในห้องสมุด รวมทั้งหน้าที่ให้บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าด้วย

หนังสืออ้างอิง คือหนังสือที่ใช้อ่านและค้นคว้าอ้างอิงข้อเท็จจริง บางเรื่องเท่านั้น มีชื่อหนังสือเล่ม หนังสืออ้างอิงในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น ๑๐ ประเภท คือ พจนานุกรม สารานุกรม หนังสือรายปี หนังสืออ้างอิงทาง ภูมิศาสตร์ อักษรานุกรมชีวประวัติ บรรณานุกรม วรรณวารสาร นามานุกรม สิ่งพิมพ์รัฐบาล และหนังสืออ้างอิงเฉพาะวิชา

การรู้จักวิธีใช้หนังสืออ้างอิง หมายถึงการรู้จักใช้ประโยชน์จากหนังสือ อ้างอิงประเภทต่าง ๆ เช่น ถ้าต้องการทราบรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราว ของวิทยาศาสตร์ ก็รู้จักค้นหาจากหนังสืออ้างอิงประเภทสารานุกรมเฉพาะวิชา เป็นต้น

การใช้หนังสืออ้างอิงบ่อย หมายถึงระดับการใช้หนังสืออ้างอิง ประเภท ใดใช้บ่อย ก็มีระดับการใช้มาก เช่น ใช้พจนานุกรมบ่อย หมายถึงมีระดับการใช้มาก

หนังสืออ้างอิงเฉพาะวิชา หมายถึงหนังสืออ้างอิงที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ความรู้ และรายละเอียดในแขนงวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ คำอธิบายที่ให้ลึกซึ้งกว่า หนังสืออ้างอิงทั่วไป แบ่งประเภทได้เหมือนหนังสืออ้างอิงทั่วไป เช่น พจนานุกรม เฉพาะวิชา สารานุกรมเฉพาะวิชา บรรณานุกรมเฉพาะวิชา เป็นต้น